

Louis le Roy revisited

door Matt Dings

We zitten aan een grote ronde tafel in zijn atelier. De glaswand biedt uitzicht op het paradijs: de wilde tuin, zijn handelsmerk. Het is laat in de herfst; de regen benevelt de verkleurde natuur. Het glas is een weemoedig schilderij.

De tafel: een museum. Op drie kwarten van het blad heeft Le Roy een glooiend landschap opgebouwd van wijflessen, droogbloemen, kruikjes, stapeltjes lectuur, taafvormen, oude stenen, schelpen, rijtjes persten en honderden andere, vaak protaïsche objecten, die er in de loop der tijd hun plek hebben gevonden. Het vierde kwart, zo strikt afgebakend dat er een paart uit het museum kijkt te zijn gehapt, is leeg.

Het romantiek dat ik op het blote deel van het blad had nergens, legt hij, heel zorgvuldig, op een mooi geschikt stapeltje tijdschriften, naast de pernen.

Praat prinzend: „Ik werk aan de tweede cultuur. Iedere cultuur bestaat uit polariteiten, maar in de monocultuur van de techniek wordt de romantiek vergeten. Dan heb ik het riet over romantiek als nostalgische vlucht, maar als de gevoelscomponent van de wetenschappelijke wereld, de irrealiteitspoot. Dat beeldt deze tafel ook uit. Ik werk hier, aan dit lege kwart van de tafel. Dit deel is nuchterheid. De rest is romantiek. Die samenhang...

Ik heb hier met architecten zitten praten over de stad, want kijk maar, in de ordening van de voorwerpen kun je de structuur van een stad herkennen, een in de tijd gegroeide organische structuur. Die lijnen zijn flats, bijvoorbeeld. Ik heb niks tegen flats. Niks tegen de Bijlmer. Natuurlijk: de Bijlmer is troosteloos, maar niet wegens die flats, maar omdat het daar zo statisch is, omdat actie er wordt uitgesloten. Een flat is een nuchter raam, niet veranderbaar, kinderlijk eenvoudig, een voorbeeld van hoe de mens simplificeert. Daarom: flats, oké, maar doe er wat mee, bedek de Bijlmer met groen, bouw daarvandaan erdoorheen wat nieuws, vul het aan.”

Het is stil geworden rond Louis le Roy. Aan het begin van de jaren zeventig was er geen kraan in Nederland of hij zond wel een vossengeveer naar Oranjeswoud. De wilde tuinen was altijd wel goed voor een liefde verhaal en een ecologische proza, dat hadden we nog niet gehad.

Le Roy mocht zijn verhaal tot in alle windhoeken vertellen. Van hoe het landschap een speelplaats moest zijn voor de mens, hoe de monocultuur van de parkietentulpen en gazonretjes-als-biljartbalens overhoop moest worden gehaald, hoe als weerwerk tegen

ik loop niet in juten priesterkleding Latijnse plantnamen te prevelen. Ik vind wegen mooi, ik vind de hele bikkemse boel mooi, als er maar beweging in kan zitten. Ik werk aan de tweede cultuur.

Louis le Roy — het buitenland loopt met hem weg, in Nederland is hij alweer bijna vergeten. Nog net op tijd een interview met de balsturige homo ludens uit Oranjeswoud. Over natuur, chaos, romantiek en de demonen van de tweede cultuur.

**‘Toen zeiden ze:
Le Roy breekt zijn nek.
Nu vertellen ze hoe
eenvoudig het is. Ach’**

de kortademigheid van de tuinarchitectuur de natuur weer moest verbinden ingehakeld, hoe tegenover de kant-en-klaar-planologische processen in de tijd en de ruimte kansen moesten krijgen.

Heerenveen gaf hem de 1,3 kilometer bij 15 meter metende middenberm van een laan in een nieuwe wijk. Met pijn, planten en zaden maakten Le Roy en een groepje actieve buurtbewoners er een mooi, wild terrein van. De buurt was aanvankelijk in wanhoop over de puinstrook, maar toen de wilde bloemen tussen het bouwafval heerachten en het groen de gloeiende steenmassa's ging bedekken, groeide er tevredenheid. Le Roy werd architect van Heerenveen.

In de Groningse wijk Leseuborg kreeg hij zes hectaren, die hij samen met de Leseuborgers vorm en inhoud mocht geven. Ingenieurs van plantsoenbedrijven kwamen schoorvoelend op excursie. Le Roy's boek Natuur in schakelen, natuur afdakelen werd vlot verkocht. De kerkeraad van de Regenboogkerk in Leseuborg gaf hem de gelegenheid het terrein rond het strakke kerkgebouw een ecologische beurt te geven.

"En toen werd het stil in de pers," opper ik.

Hij: "Ja, maar nou heb ik de boot ook wel een beetje afgehouden. Van die interviewtjes waarin het om de gekke citaten gaat, dat hoeft zo nodig niet meer. Maar momenteel vraagt ook het buitenland veel aandacht."

Vertelt over projecten in Frankrijk, Oostenrijk, Zwitserland, de universaliteit van Bremen. "We zijn krasseninnig bezig. Het blijft maar doorgaan. In Denemarken willen ze me hebben. Ik moet naar Amerika voor lezingen. Komende week zit ik in Duitsland. Maar het gaat niet allemaal. Van al die congressen, al die spreksbeurten heb ik last van mijn stembanden gekregen. Ik heb me nu een half jaar teruggetrokken."

Laat knipfels zien. Het Zwitserse Tagesanleger Magasin wijdde een coverstory aan hem. Het gerenommeerde Duitse opinieblad Die Zeit besteedde veel aandacht aan hem. Der Stern komt met een uitgebreid verhaal. De Duitse televisie rond veertig minuten Le Roy uit. Hij werd gevraagd voor de Documente in Kassel, maar weigerde deelname. "Ik geloof niet in eenmalige exposities. Als je daar regelmatig kon laten zien welke ontwikkeling er in de zaak zat, was het wat anders. Maar daar wil men zich niet op vastleggen. Maar ik werk nu eenmaal in de tijd. De tijd en de ruimte: dat zijn eigenlijk m'n enige thema's."

"De steden", zegt hij, "gaan weer naar verdichting toe. We hebben de

tijd weer achter de rug dat de open ruimtes gepredikt werden. Begrijp me goed: ik ben vóór verdichting, maar die ziet er in mijn opvatting anders uit dan in die van de stedeboewers. Flats met leuke gekrukelde balkonnetjes, is dat nou zo kietralachtig! In die definitie van verdichting moeten de mensen maar fröbelen in wijken, zodat je al die gehaakte veien voor de ramen krijgt waar je gek van wordt. En over tien jaar komen ze er weer achter dat het allemaal toch ruimer moet.

Nee, regel het dan zo dat je samen met de mensen een stad kunt uitwerken. Zoals in Lewenborg, Groningen.

'De tijd en de ruimte: dat zijn eigenlijk mijn enige thema's'

Dat loopt farijacht. Kinderen bouwen daar paleizen, de mensen bouwen er wat ze willen. Wie zijn tuintje wil doortrekken, tot in het groengebied, die doet maar. Mensen leggen er een moechuintje aan. Er liggen heel woeste, vervulderde stukken tussen, maar men heeft elders weer zitjes gemaakt. Er zijn schuurtjes neergezet. Als een pad dichtgroeit, wordt er weer een nieuw aangelegd.

Het zou toch geen punt moeten zijn dat zijde stad gebieden als vrijgebied aanveet. Laat ze maar de armaligste terreinen aanwipen, het geeft rijk. Nu houdt men het bij volkstuinnetjes, zodat de mensen op zes kwadraat meter dik kunnen draaien. Het is belachelijk: een vest van de plantsoenendienst zou mogen bepalen hoe een hele stad eruit ziet! Ander mens heeft recht op grond. Dan kan er cultuur ontstaan, want cultuur staat met de bomen op de grond. Maar nee, mensen die die kinderen hadden meegemaakt en naar een andere wijk verhuisden, klepten

hij de gemeente aan om ook daar een vrijgebied te krijgen. Goddime, dachten ze bij de gemeente, nou hebben we Le Roy een terrein gegeven, maar die man is niet te teweess. Die mensen zijn gewerd te verlon met statische structuren. Een continu-dynamische structuur drift je te los wanhoop. Ze zien dan een gebied niet afkomen. Een perkje met bismen en heesters en prikoldraad eromheen, dat vinden ze af. Ik vind het een startschot. Zoals ik architectuur ook een startschot vind.

Ik heb bij Brussel gewerkt, in Waha-wa, waar Lucien Krull studentenhuizing heeft neergezet. Samen studeerden we het hele terrein krijgen, maar toen het uiteindelijk vorm kreeg werd het te bedreigend. Men raakte het overzicht kwijt. Ze hebben de hele zaak onder het afdruk geschoven. Nu staan er auto's geparkeerd. Krull zelf struikelde over de jaloezie van collega's en over de ambaniari. Hij staat nu onder supervisie. Onder curatele."

We gaan de tuin in. Het terrein is niet overdreven groot, maar de wandeling duurt lang. Orverhoeds dalen overall weer nieuwe paadjes op, nieuwe doorkijkjes, verrassende buintjes in de tuin. Hij vertelt hoe hij Japanners op bezoek had en hoe zij, met hun traditie van perfect in hun samenstelling en overgangen uitgewerkte tuinen, zeiden dat Le Roy diverse bladeren had. Heffende appels, bladeren en takken doen op de bodem hun vruchtbare werk. Vocht-, rivens- en lichtverschillen doen de rest.

We rijden naar Heerenveen, waar hij me de Kennedylaan laat zien. Zeven jaar geleden was ik er. Klipproeven, kruiden, mossen en jonge boompjes hadden er toen een weelderig stuk natuur van gemaakt. Nu lopen we onder volwassen bomen door, langs metershoge struiken. Het is de grond uitgedenderd. Paddenstoelen midden in de stad, beuveltjes, waterpartijtjes, bemoste stapels stenen: het is overtuigend.

"Een Kennedylaan," zegt hij, "is nog geen cultuur. Structuren zijn pas levend als ze uitdijen. Het zou natuurlijk niet tot deze straat beperkt moeten blijven. Maar Heerenveen was de eerste gemeente die het aandurfde. De tuinarchitecten zeiden toen allemaal: het lakt Le Roy nooit, zo's pekte lange bomen, hij breekt zijn nek. Nu vertellen ze dat het eigenlijk heel eenvoudig is. Ach."

Verhuur naar Midden, waar Le Roy tweeëntwintig jaar geleden een lap weiland kocht. Een bespoten grasveld - hij wilde beproeven hoe welke grond zou regenereren als de natuur er weer op zou worden losgelaten.

Het is nu een dicht bos. Maaiend met de armen werken we er ons door-

heen. Af en toe voel ik onder de groene bodem nog de harde ondergrond van puin.

Midden in het bos staat een huis, een aardig huis met een rustige, herbergarme vormgeving. Le Roy heeft het er ooit eigenhardig neergezet „om te bewijzen dat de mens niet afhankelijk hoeft te zijn van slaven”. Zonder architect, zonder aannemer, zonder gedetailleerde bouwtekeningen.

Hij schildert er wel eens, is er in maanden niet meer geweest.

Terug in het atelier. Hij staart naar buiten, waar de regen een waterpool

doet aarzelen, praat op vlakke toon, onbeweeglijk, slaat me dan plotseling met een verontwaardigd woord op de knieën, vervolgt weer toonloos.

„Ecologie, als je het daar over hebt, denken de mensen vaak dat je het over mystiek hebt. Ik loop niet in juten priesterkleding. Latijnse plantnamen te prevelen, ik heb geen last van dat kaarsvlamgelooft, ik vind wegen mooi, ik vind de hele blikkermas heel mooi, als er maar beweging in kan zitten. De Kleine Aarde van Sietse Leeftang, ik heb er alle waardering voor. Maar ze hebben nou een ontwerp voor een ecologisch stadje ingediend. Een supermodel. Ik zeg: er is

geen petjike waarheid. Rudolf Steiner: hij ontwierp ideale modellen voor de samenleving. Ik zeg: draai het om. Vermijd de distantie tussen jouw supermodel en de mensen onder wie je het wil verspreiden. Werk met de begaaftheden van de mensen. Kijk naar Groningen, hoe de mensen daar stamelen in de ruimte rondlopen. Ses hectaren: dat is wat die maal kennen we niet meer. Die relatie tot de ruimte moet terug.”

Ik leg hem een citaat voor uit een gesprek dat we zeven jaar geleden voerden. „De monocultuur”, zei hij toen, „helpt zichzelf om reep. Laat ze maar Piazza's en Hoog-Catharijnes

FRANSCAANSE
SPIRITUALITEIT

Een handleiding van ecologen

Twee nieuwe titels in de
Franciscaanse-reeks:
J. Groot Wassink
**HEBENDAAGSE
FRANCISCAANSE
SPIRITUALITEIT**

Een handleiding aan ecologen
f 16.90

**HET HEILIG VERBOND VAN
DE ZALIGE FRANCISCUS
MET VROUWE ARMOEDE -
„Sacrum Commercium“**
f 14.90

Ernest Raboff

KUNST VOOR JOU

Aan de hand van reproducties
in kleur en zwart-wit
tekeringen wordt over het
leven van de besproken
kunstenaar, en het werk dat hij
maakte, verteld.

Verschenen delen: Pirasso,
Chagall, Renoir, de Vinci, Klee,
Van Gogh.

Per deel f 13.90.

Tomie de Paula/Harriet Laurey
DE EERSTE KERSTNACHT

In dit boekje wordt het
kerstverhaal uitgebeeld in de
vorm van een door kinderen
gespeeld toneelstuk. Het is
daarom niet alleen een
schitterend lees- en kijkboek,
vanaf 5 jaar, maar ook een
prima handleiding om een
kerstspel op te zetten.
f 12.50.

Uitgaven van J. H. Gottmer,
Haarlem.

verkrijgbaar bij de boekhandel.

beuwen - het groen davert er straks
dwars doorheen." Ik opper voorzichtig
dat het niet zo erg wil vlotten.

Hij: „De cynicus die daar vrolijk om
is is dezelfde man die mij de gelegen-
heid niet geeft verder te gaan. Je hebt
de Kennedystaan gehaat, zeg-je, je hebt
Groningen gehaat, en verder blijf je
veel wijs grond af. En nadat-je dat
heeft gezegd! Het wil niet zo erg slof-
ten, hè?”

Ik denk in processen. Duizenden
mensen heb ik hier gehaat. Met buslan-
dingen heb ik ze rondgeleid, een dag
lang, hondsmoe werd ik ervan. Ik heb
lesingen gehouden tot ik het er van
aan mijn stembanden kreeg. Dat
werkt door, op allerlei niveaus, overal
zijn nu groepjes mensen bezig. Dat is
al tien jaar aan de gang. Ik ben een
optimist. Met het verleden heb ik niet
veel te maken. Ik haal er de wortels
uit, maar de takken zijn op de toe-
komst gericht. Maar goed, nu en dan
raak je wel teleurgesteld. Als iemand
de gemeente om een vrijgebied vraagt
en dat niet krijgt omdat één procent
van de stad al wild is, bijvoorbeeld. Ik
accepteer dat niet. Een stedelijk be-
stuur heeft ten emen male het recht
niet de potenties van een stad te ont-
kennen.”

Hij raakt vermoeid, maar de stem-
banden houden het nog en dus moet er
worden gesproken, uitgelegd, bewezen.
Over de geborenheid van de spe-
cialisatie pralen we: een briljant su-
perdece in het wetenschappelijke
hoofd end thoet's it. Over zijn schilde-
rijen: hij kreeg zijn opleiding aan de
kunstacademie van Den Haag. Over
zijn foto's, zijn timmerwerk, zijn
voorbereidingen voor een tweede
boek. Over kunst en samenleving:
„Dan heb je mensen prachtig opgeleid
en dan moeten ze eindeloos schilde-
rijtjes gaan maken die in grote kel-
ders worden opgeborgen. We versmen
alles in cultuur-crematoria. Je kunt
ook zeggen: jij bent kunstenaar, jij
bent creatief katalysator in deze stad,
ga met de mensen aan de gang die ac-
tief met hun omgeving willen omgaan.
Maar dat wordt niet gezegd. De econo-
men, de bestuurders, vinden de huid-
ge regeling handiger, zij betalen liever
alteswatje aan de kunstenaars.”

Hij wandt zich op over de haast, het
van dag tot dag leven, het per se re-
sultaten willen. Verwijst naar de mid-
deleeuwers die jaar in, jaar uit weer-
ten aan de forklanseren van een ka-
thedraal in het besef dat zij het bouw-
werk nooit voltooid zouden zien. De
kathedraal is een geliefd voorbeeld
van Le Roy om aan te geven wat hij
bedoelt met de stelling dat cultuur in
de tijd groeit en een zaak van vele is.

Al hoeft hij ook waardering voor de
éducation permanente van de werling,
in Plas, maandblad voor oriënter en

omgeving, waarvan hij medewerker is,
verleide hij eens hoe ergens in
Midden-Frankrijk één man, de post-
bode Choral, een heel paleis heeft ge-
bouwd. Het kostte 34 jaar werk, maar
toen stond er ook een paleis met 78
meter gevel en met een hoogte van
tien meter. Het was in 1913 af. In 1968
plaatste minister van Cultuur André
Malraux het op de monumentenlijst, al
beschouwen zijn adviseurs het als
psychopathologische kitsch die hooguit
als zodanig bezienwaardig was.

„Fantasie en dorpgekleem als Che-
val", schreef Le Roy, „begleiden ie-
dere gepatensteerde cultuur als erfge-
namen van archaische demonen. De
gepatenteerde samenleving is be-
vredend voor het optreden van demo-
nen, omdat zij meestal die zaken ver-
absoluteren die door de managers van
de heidingsverende cultuur gereleati-
veerd worden.”

De Club van Rome komt nog aan de
orde, en Dodewaard, en het doemden-
ken: „Ik woon naast een atoomcent-
raal dat doet me geen best. Ik ben bezig
andere processen aan te wakkeren, zo-
dat de monocultuur terrein verliest.
Daarom ben ik zo energiek. Het is on-
verantwoord, mensen laten te leggen
door ze angstcomplexen aan te pra-
ten.” Dan vraag ik hem of hij niet
eens de sarrechting voelt, de wereld
de wereld te laten en gezellig van zijn
tuint te gaan genieten.

„Ik heb het recht niet, leuk thuis te
zitten. Ik wil antworten dat land te re-
genereren is. Ik wil creatieve mensen
activeren. Als outsider kan ik me dat
veroorloven. Op de Landbouwhoge-
school in Wageningen heb ik eens ge-
discussieerd en een van de profen zei
me toen nu afloop, u hebt geen ope-
lijk, maar dit verhaal kan ik niet ver-
kopen. Daarenten wil ik ook niet in
instituten. Kassel heeft me een pro-
fessoraat aangeboden, dat heb ik afge-
wezen. Die Wageningse prof net waar-
om.”

De schemering is het atelier binnen-
gedruken. We rouden af. „Was dat al-
weer zeven jaar geleden?” vraagt hij.
Ik knik en zeg: „Over zeven jaar kom
ik weer.”

Hij grijnst. Heeft het dan over evo-
lutie en dynamiek en hondsaf en
mooigroei op bakstenen en chaos als
wezen van een complexe natuur. Me-
neur Beelercit denk ik, oef die man
een poeder.